

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Н А К А З

Київ

від _____ 2024 р.

№ _____

Про затвердження Методичних
рекомендацій щодо забезпечення
безбар'єрності у сфері медіа

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року», пунктів 4 та 8 Положення про Міністерство культури та інформаційної політики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2019 р. № 885, та на виконання завдання 42 Плану заходів на 2023 – 2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2023 р. № 372,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Методичні рекомендації щодо забезпечення безбар'єрності у сфері медіа, що додаються.
2. Управлінню комунікації (Самойленко С.) забезпечити оприлюднення цього наказу на офіційному вебсайті Міністерства культури та інформаційної політики України.
3. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра з питань європейської інтеграції Шевченка Т.

Т. в. о. Міністра

Ростислав КАРАНДЄЄВ

СЕД АСКОД Міністерство культури та інформаційної політики України
№ 446 від 25.06.2024
Сертифікат: 3FAA9288358EC003040000008C663000C119D500
Підписувач: Карандєєв Ростислав Володимирович
Дата підписання: 25.06.2024
Дійсний з 03.06.2024 11:48:19 по 03.06.2026 11:48:19

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства культури та
інформаційної політики України
від _____ 2024 року № _____

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ щодо забезпечення безбар'єрності у сфері медіа

Розділ I. Загальні положення

Вступ

Методичні рекомендації щодо забезпечення безбар'єрності у сфері медіа (далі – Методичні рекомендації) розроблені з урахуванням законів України «Про медіа», «Про суспільні медіа України», «Про систему іномовлення України», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про всеукраїнський референдум», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Виборчого кодексу України, чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р «Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року»¹ та заходу 5 завдання 42 плану заходів на 2023 – 2024 роки з реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2023 р. № 372².

Ці методичні рекомендації запропоновано застосовувати під час забезпечення суб'єктами у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа), незалежно від форми власності та підпорядкування, доступності програм, у тому числі для осіб з інвалідністю, шляхом здійснення субтитрування та/або перекладу на жестову мову та/або іншими способами, які забезпечують досягнення безбар'єрності у сфері медіа, включаючи шляхом їх адаптування за допомогою аудіодискрипції (тифлокоментування), з використанням простої (спрощеної) мови, формату легкого читання (далі – доступність програм).

Методичні рекомендації мають на меті допомогти у розумінні та імплементації безбар'єрності у сфері медіа та кращих світових практик її досягнення, включаючи забезпеченні повного й рівного здійснення особами з інвалідністю прав людини й основоположних свобод, зокрема права на свободу висловлення думки та переконань, тобто свободу шукати, отримувати

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372-2023-%D1%80#Text>

й поширювати інформацію та ідеї нарівні з іншими, користуючись за власним вибором усіма формами спілкування, визначеними Конвенцією про права осіб з інвалідністю.

Досягнення безбар'єрності у сфері медіа розглядається через забезпечення доступності аудіовізуальних медіа-сервісів (крім аудіальних) для всіх користувачів, включаючи осіб з інвалідністю, осіб із посттравматичними стресовими розладами, похилого віку, з тимчасовими порушеннями зору та слуху, когнітивними порушеннями, дітей, іноземців, осіб, які знаходяться в шумному середовищі.

Безбар'єрність у сфері медіа критично важлива для забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими, брати участь у всіх сферах життя суспільства³. Ключовим принципом безбар'єрності у сфері медіа є надання таких медіа-сервісів, які були б рівнозначно доступними для усіх.

Ці методичні рекомендації не є вичерпними. Безбар'єрність у сфері медіа буде розвиватися, тому суб'єктам у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) рекомендовано консультуватися з громадськими об'єднаннями осіб з інвалідністю, не рідше одного разу на три роки, з метою ознайомлення з їхньою думкою щодо забезпечення доступності програм та залучати їх до розробки інструментів та механізмів забезпечення доступності програм.

Доцільно використовувати альбом безбар'єрних рішень – практичний посібник, який рекомендує та на прикладах ілюструє, як міське середовище може бути дружнім до різних користувачів⁴, та довідник безбар'єрності⁵ – продукт з відкритим кодом, який можна використовувати у власних проєктах.

У цих методичних рекомендаціях термін «безбар'єрність у сфері медіа» означає забезпечення рівного доступу всім користувачам до програм, які розповсюджуються (поширюються) суб'єктами у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа).

Інші терміни вживаються у значеннях, які визначено в законах України «Про медіа», «Про суспільні медіа України», «Про систему іномовлення України», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», інших законах України. Інформацію щодо нормативно-правових актів, які регулюють відносини безбар'єрності у сфері медіа наведено в Додатку 1.

Як забезпечити безбар'єрність у сфері медіа

Законом України «Про медіа» визначено, що суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) зобов'язані кожні три роки подавати Національній раді України з питань телебачення і

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

⁴ <https://bcl.com.ua/albomrozdil1/>

⁵ <https://bf.in.ua/>

радіомовлення звіт щодо забезпечення доступності своїх сервісів для осіб з інвалідністю (стаття 49). Передбачено й розробку плану дій щодо забезпечення доступності сервісів для осіб з інвалідністю (статті 90, 92).

У плані дій доцільно визначити перелік програм, відкритість яких має бути забезпечена, показники доступності програм, зокрема, але не виключно, обсяг програм, від загального обсягу програм, що розповсюджуються (поширюються) таким суб'єктом та/чи до яких такий суб'єкт надає доступ та/чи від обсягу програм телеканалу такого суб'єкту, вид формату та/або проміжки часу розповсюдження (поширення) програм та/чи надання доступу до програм.

Рекомендовано переглядати плани дій щодо забезпечення доступності сервісів для осіб з інвалідністю не менше одного разу на три роки. При кожному перегляді плану дій варто забезпечити поступове збільшення доступності програм, що включає в себе збільшення обсягу програм та/або збільшення часу розповсюдження (поширення) програм, доступність яких забезпечена.

Суб'єктам у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) варто оприлюднювати плани дій щодо забезпечення сервісів для осіб з інвалідністю на своїх вебсайтах, таким чином, щоб забезпечити їх доступність для осіб з інвалідністю.

Розділ II. Способи забезпечення доступності програм

Субтитри для осіб із порушеннями слуху – це текст на екрані, що передає мову, звукові ефекти, іншу немовленнєву інформацію, максимально синхронізований з останніми (далі – субтитри)⁶. Субтитри використовуються для надання альтернативи звукової інформації мовою інформації та включають як виступи, так і звукові ефекти, музику, сміх, крики, іншу важливу немовленнєву інформацію. При здійсненні субтитрування варто пам'ятати, що аудиторія не чує аудіо, тому необхідна текстова альтернатива для мови та звуків. Ключовими параметрами субтитрування є легкість їх читання, їх чіткість та чітка ідентифікація спікерів.

Надзвичайно важливо дотримуватися певних вимог до виготовлення і розміщення субтитрів. Субтитри слід розміщувати по центру в нижній частині екрану так, щоб вони не блокували інший важливий візуальний зміст на екрані. Нижня лінія субтитрів має відступати від нижнього краю екрану не менш ніж на 1/12 від повної висоти екрану. Такий відступ слід передбачити в горизонтальному напрямку з обох боків від тексту. Субтитри слід розміщувати на відстані не менше 1/12 загальної ширини екрану ліворуч та праворуч від краю екрану. Субтитри можна розмістити в верхній частині екрану лише, коли візуальний матеріал (лінгвістичний чи якийсь інший) є вкрай важливим для сприйняття та розуміння змісту програми та відображається саме в тій частині

⁶ https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0031/264298/accessibility-best-practice-condoc.pdf

екрану, в якому мали б розміщуватись субтитри.

Одночасно на екрані бажано розміщувати – два текстових рядки. У випадку, коли субтитри демонструються в один рядок, вони мають займати нижчий із двох можливих рядків, що мінімізує ризики блокування субтитрами візуального змісту.

Кількість літер на один рядок: кожний рядок субтитрів має містити приблизно 35 літер (до 40 символів з прогалинами), що дозволить вмістити достатню кількість тексту перекладу фрагменту розмовної мови та мінімізувати скорочення.

У субтитрах рекомендується використання контрастних темних шрифтів без засічок (Verdana, Arial, Ubuntu, Tahoma, Calibri) на світлому фоні або світлих білих шрифтів – на темному фоні.

Субтитри мають бути синхронізовані з аудіоконтентом настільки це можливо, без заміни та скорочень слів.

Неприпустимо закривати субтитри рекламою (рекламною інформацією) та/або іншою інформацією.

Розмовні субтитри є читанням вголос міжмовних субтитрів для осіб із порушенням зору та осіб із дислексією, а також для людей із порушенням зору та слуху, особливо щодо програм, які не дубльовані державною мовою. Розмовні субтитри також відомі як аудіосубтитри⁷.

Субтитри можуть бути закритими та відкритими. Закритих субтитрів не видно до активації їх глядачем за допомогою меню або пульта дистанційного керування. Відкриті субтитри «вбудовуються» у відео і є видимими для всіх користувачів, завдяки чому жоден їх елемент не втрачається⁸.

Аудіодискрипція (тифлокоментування) – створення окремої звукової доріжки із закадровим описом персонажа, предмета, простору або дії у відеопродукції для осіб, які внаслідок порушення зору не можуть сприймати візуальну інформацію⁹.

Методи аудіодискрипції (тифлокоментування) включають використання пауз у мовленні для опису сцени, персонажів, костюмів, жестів тощо. Аудіодискрипція (тифлокоментування) зазвичай створюється як постпродукція, але також може бути виконана в прямому ефірі (наприклад, професійний описувач описує події або новини в реальному часі). Для прийому аудіодискрипції (тифлокоментування) зазвичай потрібно, щоб суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) використовували другий аудіоканал, який користувачі можуть активувати за допомогою відповідного обладнання (наприклад, кілька аудіодоріжок на смарт-телевізорі, відповідний мобільний застосунок або онлайн-кінотеатри)¹⁰.

⁷ Звіт «Огляд європейського законодавства та кращих практик безбар'єрності в інформаційній сфері» <https://mcip.gov.ua/bezbar-yemist/korysni-materialy/>

⁸Красноступ Г.М. Медіа безбар'єрність: поняття та удосконалення правового регулювання. ІНФОРМАЦІЯ І ПРАВО. 2023. № 1 (44). С.60. URL:https://ippi.org.ua/sites/default/files/7_27.pdf

⁹ ст.1 п.3, Закон України «Про авторське право і суміжні права»

¹⁰ <https://mada.org.ua/wp-content/uploads/2023/01/BP-ACCESSIBLE-MEDIA-ENGLISH-V4.pdf>

Українська жестова мова є мовою спільноти жестомовних осіб. Українська жестова мова – природна візуально-жестова мовна система з власною лексико-граматичною структурою, що сформувалася еволюційним шляхом і використовується як основний або один з основних засобів спілкування жестомовних осіб, які постійно проживають або впродовж тривалого часу проживали на території України¹¹.

При наданні аудіовізуальних медіа-сервісів в основному використовується «відкритий» тип здійснення перекладу жестовою мовою (синхронізований із програмою). Але деякі технології і пристрої також підтримують «закритий» тип перекладу жестовою мовою (можна ввімкнути на пристрої, що забезпечить появу поряд з основним відео – як накладання).

Рекомендується запрошувати для здійснення перекладу лише кваліфікованих перекладачів жестової мови, що володіють необхідними знаннями, навичками та мають відповідну освіту.

Переклад жестовою мовою може бути виконаний у прямому ефірі (наприклад, професійний перекладач жестової мови перекладає події або новини в реальному часі) або в записі.

Розмір зображення на екрані перекладача жестової мови має бути достатнього розміру, щоб відобразити всі рухи верхньої частини тіла разом із руками, кистями та пальцями, плечами, шиєю, всіма відповідними рухами та виразами обличчя. На практиці це зображення має займати одну шосту частину кадру для задоволення цієї вимоги.

Для перекладу програм, орієнтованих на людей із порушенням слуху, з використанням відкритого типу перекладу, можна застосовувати, на вимогу глядачів із порушенням слуху, технологію зменшення всього зображення екрану, наприклад, до 25 відсотків, а решту звільненого простору – використовувати для роботи перекладача.

Важливо забезпечити чітку ідентифікацію перекладача жестової мови, наприклад, шляхом використання контрастних кольорів тла, одягу та відповідного освітлення.

Проста (спрощена) мова та формат легкого читання – це два підходи до зменшення складності мови та забезпечення доступності сприйняття інформації¹². Хоча формат легкого читання розроблено для задоволення потреб осіб з когнітивними порушеннями та осіб, з особливими освітніми потребами, він є корисним також для інших користувачів¹³. Проста мова, зазвичай, використовується для полегшення розуміння інформації, характеризується чіткістю та точністю подання інформації¹⁴. Формат легкого читання має бути максимально простим для розуміння, що досягається завдяки використанню простих структур речень (одне твердження на речення), уникнення складних слів.

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#top>, ст. 4 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»

¹² Рекомендації громадської організації «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України»

¹³ <https://www.inspiredservices.org.uk/wp-content/uploads/Government-EasyRead-Guidance.pdf>

¹⁴ https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-94277-3_80

Рівень складності мови, що використовується суб'єктами у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) має відповідати цільовій аудиторії програм. Оскільки певні програми може бути важко зрозуміти не тільки особам з інвалідністю, а й особам похилого віку та тим, для кого мова програми не є рідною¹⁵. Використовуються прості слова, а складні пояснюються. Використовуються позитивні речення замість негативних, активні дієслова замість пасивних. Наприклад, «Зачекайте доки ми підготуємо документ» замість «Вам не можна йти доки ми не підготуємо документ»¹⁶.

Розвиток нових технологій зумовив виникнення більших можливостей для забезпечення доступності програм, наприклад, автоматичні субтитри, синтетична аудіодискрипція за допомогою програмного забезпечення для перетворення тексту в мовлення тощо. При використанні різних технологій для забезпечення доступності програм важливо гарантувати, що застосування нових технологій підвищує якість доступності програм, а не навпаки. Необхідно оцінювати нові технології з точки зору відповідності вимогам чинного законодавства України та отримувати відгуки користувачів, щоб визначити можливий вплив технологій на якість програм, доступність яких забезпечена.

Як рахувати обсяг програм, доступність яких забезпечена

При обчисленні частки програм, доступність яких забезпечена, суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) можуть враховувати кожен канал, доступність якого забезпечена, не більше двох разів на кожному з телеканалів та/чи в каталозі програм, де така програма була розповсюджена (поширена) та/чи до якої надано доступ¹⁷.

При повторному розповсюдженні (поширенні) програми, доступність якої забезпечена, суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа), які розповсюдили (поширили) таку програму, мають забезпечити її доступність, хоча б, таким же чином¹⁸.

Програми, доступність яких забезпечена, можуть рахуватись на кожному телеканалі та/або в каталозі програм окремо одна від одної або як сукупне значення доступних програм усіх телеканалів та/або каталогів програм суб'єкта у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа)¹⁹.

¹⁵ <https://library.oapen.org/bitstream/id/ea7db39f-a653-4e1b-9558-283e30c0b37f/Easy>

¹⁶ <https://usif.ua/news/universalnyi-dyzain-u-hromadi-prostir-predmety-informatsiia-ta-posluhy>

¹⁷ <https://www.ecfr.gov/current/title-47/chapter-I/subchapter-C/part-79>

¹⁸ <https://www.ecfr.gov/current/title-47/chapter-I/subchapter-C/part-79>; <https://www.infrastructure.gov.au/media-technology-communications/television/accessible-television>

¹⁹ https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0031/264298/accessibility-best-practice-condoc.pdf

Як забезпечити доступність офіційних повідомлень про надзвичайні ситуації шляхом, зокрема, але не виключно, дублювання жестовою мовою або додавання субтитрів чи аудіоопису

Важливо, щоб вся інформація, включаючи відповідні номери телефонів, інфографіку, карти й посилання на додаткову інформацію, була доступна для осіб з інвалідністю. Наприклад, інформацію, яку подано у вигляді зображення, мап, інфографіки, має бути продубльовано у текстовому форматі, що забезпечить можливість, окрім іншого, зчитувати таку інформацію відповідними програмами та/чи у аудіо форматі. У випадку здійснення субтитрування, субтитри повинні мати відкритий формат²⁰.

При забезпеченні доступності офіційних повідомлень про надзвичайні ситуації шляхом, зокрема, але не виключно, дублювання жестовою мовою або додавання субтитрів чи аудіоопису (далі – доступність офіційних повідомлень), варто забезпечити наявність достатнього часу для користувачів, щоб останні могли ознайомитись із такою інформацією та/або записати деталі²¹. Доцільним є надання інформації з використанням форматів простої мови, легкого читання.

Варто виділяти важливі частини інформації відступами, відокремлювати найважливішу інформацію на початок. Текст має бути без курсиву, переносів, підкреслень; написання фраз, текстів великими літерами, застосовуючи спеціальні дизайни, різнокольорових шрифтів. Речення повинні формулюватися без використання іншомовних слів та складної вузькоспеціалізованої термінології. Рекомендується використання розбірливих контрастних темних шрифтів Verdana, Arial, Ubuntu, Tahoma, Calibri на світлому фоні або світлих білих шрифтів на темному фоні, з дотриманням щонайменше одинарного інтервалу між рядками і відступів між абзацами та без зображень, що перекриваються текстом. Малюнки чи фото мають легко сприйматися та бути достатньо великими, без зернистості зображення²².

Суб'єкти у сфері лінійних медіа мають впевнитись, що офіційні повідомлення про надзвичайні ситуації не блокують будь-які закриті субтитри, а останні, в свою чергу, не блокують офіційні повідомлення про надзвичайні ситуації.²³

Як якісно забезпечити доступність програм

Ключовим при використанні будь-якого способу забезпечення доступності програм є максимально можливе відтворення змісту програми. Суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних

²⁰ https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0015/264300/annex-9-accessibility-best-practice-condoc.pdf

²¹ <https://www.acma.gov.au/provide-captions-subscription-tv>

https://www.bai.ie/en/media/sites/2/dlm_uploads/2019/01/AccessRules_2019_vFinal-1.pdf

https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0015/264300/annex-9-accessibility-best-practice-condoc.pdf

²² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0385359-20#Text>

²³ <https://www.ecfr.gov/current/title-47/chapter-I/subchapter-C/part-79>

медіа) мають забезпечити можливість завчасної ідентифікації доступних програм особами з інвалідністю.

За наявності вибору, пріоритетними програмами, доступність яких забезпечується, повинні бути ті програми, які мають більшу кількість глядачів, з урахуванням тих програм, які становлять особливий інтерес для осіб з інвалідністю²⁴.

Якщо програма складається із серій, та суб'єкт у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єкта у сфері аудіальних медіа) забезпечив доступність розповсюдженої (поширеної) ним першої серії програми, то такому суб'єкту у сфері медіа рекомендовано забезпечити доступність й усіх інших серій цієї програми.

Суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) повинні постійно моніторити якість того як забезпечена доступність програм²⁵.

Щоб визначити чи є програма, доступність якої забезпечена, належної якості, варто оцінити та врахувати різні фактори. Основними параметрами, які варто оцінювати є:

субтитри: точність, синхронність, читабельність, з урахуванням того чи програма розповсюджена (поширена) в прямому ефірі чи в записі;

аудіодискрипція: точність, зрозумілість, відсутність накладання аудіодискрипції на діалоги, інші важливі звуки та належний рівень звуку;

жестова мова: точність, синхронність й належне розташування зображення перекладача на екрані;

формати простої (спрощеної) мови, легкого читання: інформація, яка надається в програмах, має бути легкою для розуміння, з використанням простих та коротких речень, зазвичай подається більш повільно, з наголосом на найбільш важливу інформацію²⁶.

Якісне забезпечення доступності програм вимагає досвіду та прийняття обґрунтованих рішень у кожному конкретному випадку. Тому особи, які забезпечують доступність програм, повинні бути відповідним чином підготовлені.

Доцільно враховувати потреби в забезпеченні доступності програм на ранніх етапах виробничого процесу. Це надаватиме можливість за допомогою невеликих змін, поліпшень, досягти кращого та більш економічно вигідного результату. Наприклад, забезпечити належне відображення на екрані ключової текстової інформації програми чи створити звукові посилання щодо важливої інформації програми (результати спортивних змагань тощо). Суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) можуть, при купівлі, продажу програм, включати до предмету угоди й файли, що стосуються забезпечення доступності програм, як частини такої програми. Це

²⁴ П.5 (3) <https://www.neplp.lv/lv/media/1013/download>;

²⁵ https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0025/212776/provision-of-tv-access-services-guidelines.pdf;
https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0018/82242/access_services_best_practice_guidelines_final_120912.pdf;

²⁶ <https://rm.coe.int/iris-plus-2023-01/en-accessibility-of-audiovisual-content-for-persons-w/1680ab1bdc> (Австрія, Литва)

може допомогти зменшити дублювання роботи в галузі й збільшити доступність програм для користувачів.

Залучення експертів із забезпечення доступності програм до процесу створення (виробництва) програми допоможе максимізувати доступність програм²⁷. У якості експертів можна запрошувати представників громадських об'єднань осіб з інвалідністю за відповідним профілем.

Варто розвивати партнерські відносини між різними суб'єктами задля спільного створення доступних програм, обміну інформацією, купівлі-продажу доступних програм, навчання профільних фахівців²⁸.

Розділ III. Проста (спрощена) мова та формат легкого читання

Формат простої мови та легкого читання може застосовуватись в будь-яких випадках створення, поширення доступної мовленнєвої інформації, незалежно від технології, в тому числі в мережі Інтернет, включаючи субтитрування, переклад жестовою мовою, аудіодискрипцію (тифлокоментування).

Під час адаптації програм простою мовою варто врахувати:

послідовність та структура текстів: надавайте стислий висновок перед детальними поясненнями; ділити кожен частину тексту на приблизно однакові частини; додавати текст, що пов'язує різні частини тексту;

дизайн тексту: використовуйте змістовні заголовки, щоб допомогти аудиторії орієнтуватися в інформації. Виберіть шрифт і розмір шрифту, який буде легко читати. Переконайтеся, що між текстом і фоном достатньо контрасту, а відстань між рядками й абзацами принаймні відповідає розміру шрифту. Використовуйте короткі речення;

стиль: використовуйте особові займенники та пишіть, говоріть у офіційному, але водночас розмовному стилі;

слова: використовуйте найпростіші слова, які можливо. Уникайте жаргону, метафор, скорочень та складних термінів. За необхідності їх використання – поясніть їх зміст; використовуйте однакові слова для позначення тих саме речей протягом усієї програми;

темп викладення: не говоріть занадто швидко²⁹.

Головною метою при застосуванні формату легкого читання є надання доступної інформації. Інформація має бути легкою для читання та зрозумілою.

При застосуванні формату легкого читання необхідно чітко орієнтуватись на аудиторію. Варто пам'ятати, що користувачі можуть не володіти предметом обговорення та достатнім рівнем знань мови в цілому. Наприклад, для

²⁷ https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0031/264298/accessibility-best-practice-condoc.pdf; https://www.itu.int/dms_pub/itu-r/opb/rep/R-REP-BT.2207-5-2020-PDF-E.pdf

²⁸ <https://www.csa.be/document/reglement-accessibilite-juillet-2018/>

²⁹ <https://plainlanguagenetwork.org/plain-language/what-is-plain-language/>;

жестомовних осіб, які постійно проживають або впродовж тривалого часу проживали на території України, часто саме українська жестова мова є основною мовою з власною лексико-граматичною структурою. Для пояснення варто використовувати чіткі мовленнєві конструкції, уникаючи складних слів. За необхідності використання останніх – завжди надавайте пояснення їх змісту. Використовуйте просту мову.

Бажано залучати громадські організації осіб з інвалідністю, які опікуються правами осіб з інтелектуальними порушеннями, а також безпосередньо³⁰ осіб з інтелектуальними порушеннями для розробки такої інформації або для перевірки її доступності³¹. Використовуйте однакові слова для позначення одного поняття протягом усього тексту, без вживання синонімів. Не треба використовувати метафори, іншомовні слова, аббревіатури та скорочення. Важкою для розуміння є інформація з використанням відсотків та великих цифр. Замість них можна використовувати слова «декілька», «багато» тощо. Речення має бути коротким.

Звертайтеся безпосередньо до аудиторії. Розміщуйте інформацію в логічній послідовності, починаючи з головного повідомлення.

Групуйте інформацію щодо однієї теми в одному місці. Допускається повторення важливої інформації та повторне пояснення складних термінів. Якщо інформації багато, краще розділити її по тематикам, розділам.

Не використовуйте дизайн, шрифт таким чином, щоб ускладнити розуміння інформації. Наприклад, не використовуйте фотографії, картинки як тло для інформації. Завжди використовуйте чіткий і легкий для читання шрифт. Наприклад, шрифти Arial або Tahoma є чіткими та легкими для читання. Не використовуйте шрифти із засічками, курсив, спеціальні дизайни. Їх складніше читати, тому що форма літер не така чітка. Не розміщуйте літери в тексті занадто близько одна до одної. Рекомендується використання шрифтів розміром не менше ніж Arial 14. Пам'ятайте, що підкреслення слів ускладнює їх розуміння. Уникайте використання кольорів при розміщенні текстової інформації, оскільки це ускладнює її розуміння.

Використовуйте займенники з обережністю, оскільки використання «він», «вона» замість посилання на конкретну особу ускладнює розуміння інформації. Не використовуйте виноски. Наприклад, не пишіть: «Назар виступав на засіданні». Пишіть: «Назар голова компанії. Назар виступав на засіданні».

Використовуйте просту пунктуацію. Наприклад, не пишіть: «Вчора на засіданні комісії з надзвичайних ситуацій повідомили про сильний снігопад (аномальний!) за кордоном – тобто в Мексиці». Натомість, пишіть: «У Мексиці почався сильний снігопад. Така погода це рідкість для Мексики. Вчора про це повідомили на засіданні комісії з надзвичайних ситуацій.».

Речення завжди має починатись з нового рядка. Ніколи не розділяйте слово на два рядки. Речення має розміщуватись в одному рядку. Якщо це

³⁰ Рекомендації громадської організації «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України»

³¹ <https://inclusionireland.ie/wp-content/uploads/2020/10/makeiteasyguide2011.pdf>

неможливо, розділяйте його там, де людина б зробила паузу читаючи його вголос.

Використовуйте заголовки, що чітко пов'язані зі змістом інформації.

З обережністю використовуйте цифри, пишiть 1, 2, замість один, два. Не використовуйте римські цифри, такі як XI. Де можливо, дату пишiть повністю, наприклад «12 жовтня 2023 року», замість «12.10.2023»³².

При створенні відео пам'ятайте, що воно має бути простим. Відео має фокусуватись на тому, щоб зробити складну інформацію простою. Промови не мають бути надто швидкими. Люди повинні мати достатньо часу, щоб зрозуміти про що йдеться в програмі. Уникайте технік, які можуть заплутати, наприклад, уповільненого або прискореного руху. При використанні мовлення за кадром, спочатку поясніть хто це. Спікер має пояснювати тільки те, що відбувається на екрані. Зміна зображень та тексту має відбуватись не занадто швидко.

Екран не має бути занадто темним або занадто світлим. При створенні контенту максимально дотримуйтесь реальності. Наприклад, якщо мова йде про водія вантажівки, не показуйте людину за кермом автомобіля, а покажіть людину за кермом справжньої вантажівки.

При зміні місця зйомок поясніть, що це за нове місце, щоб люди не заплуталися. Може бути простіше показати людей, які переходять з одного місця в інше, а не показувати людей спочатку в одному місці, а потім раптом в іншому.

Аудіальна інформація має бути подана диктором з чіткою вимовою, достатньо повільно, щоб її було легко розуміти. Рівень звуку не має бути занадто тихим або гучним. Варто забезпечити відсутність фонового шуму. Люди мають говорити по черзі. Не варто подавати інформацію від двох спікерів одночасно. Промовляйте інформацію так, щоб можна було відчутти емоції³³.

Можна позначити інформацію, подану в форматі легкого читання, за допомогою спеціальних символів. Ось, наприклад, європейський логотип³⁴:

Використовуйте слова, що відповідають аудиторії. Якщо ваша аудиторія не діти, не говоріть так, ніби хтось є дитиною. Інформацію може бути спрощено, але треба використовувати відповідні терміни. Наприклад, використовуйте слово «шлунок» замість «живіт». Люди повинні мати доступ до правдивої та точної інформації. Однак не завжди можливо подати всю інформацію в форматі легкого читання. Є допустимим подання інформації в форматі легкого читання та розміщення застереження про наявність повної інформації з посиланням на місце її розміщення.

³² Європейські стандарти мови легкого читання, організація «Інклюзивна Європа» <https://www.inclusion-europe.eu/easy-to-read/>; <https://www.inspiredservices.org.uk/wp-content/uploads/Government-EasyRead-Guidance.pdf>

³³ https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2017/06/EN_Information_for_all.pdf

³⁴ <https://www.inclusion-europe.eu/easy-to-read/>

Можна використовувати малюнки для додаткового пояснення змісту, позначення місцезнаходження тощо. Щоразу, коли ви хочете пояснити один і той же зміст, потрібно використовувати те саме зображення. Повторюйте зображення так часто, як це необхідно. Враховуйте, що у людей можуть виникати складнощі зі сприйняттям концептуальних зображень. Наприклад, не використовуйте зображення електричної лампочки для позначення ідеї. Для деяких людей це зображення просто означає електричну лампочку³⁵.

Розділ IV. Комунікація

Громадськість має бути обізнана про заходи щодо забезпечення безбар'єрності у сфері медіа, які здійснюють суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа).

Суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) мають переконатися, що їхні користувачі (аудиторія) обізнані про діяльність щодо забезпечення доступності програм у цілому та щодо доступності конкретних програм. Поінформованості слід сприяти за допомогою низки ефективних засобів, беручи до уваги особливості аудиторії. Це може включати періодичні оголошення в ефірі (у випадку телемовників), інформацію в мережі Інтернет, через соціальні мережі, інші публікації, в тому числі через партнерські організації. Є очевидним, що інформування має здійснюватися способом, доступним для осіб з інвалідністю.

Суб'єктам у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) рекомендується проводити спеціальні тренінги та визначити відповідальних осіб для отримання інформації, пропозицій, відгуків, скарг щодо забезпечення доступності програм.

Особи з інвалідністю можуть зіткнутися з додатковими перешкодами при наданні відгуків, оскільки не всі можуть легко отримати доступ до механізму їх надання. Суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) мають забезпечити можливість особам з інвалідністю залишати відгуки доступним їм шляхом. Суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) мають покладатись не тільки на зворотній зв'язок від користувачів, а й самостійно ініціювати збір необхідної інформації в визначених ними форматах (зустрічі з профільними організаціями, соціальні медіа, дослідження тощо).

Особливо важливе спілкування з користувачами щодо розповсюдження (поширення) програм, доступність яких забезпечена, при зміні звичайного розкладу, перерв або збоїв у наданні послуг. Суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) мають переконатись, що вони підготували чіткі комунікаційні плани, з урахуванням вказаного та із врахуванням потреб користувачів. Якщо очікується тривале припинення надання послуг, користувачів слід негайно повідомити про причини, заходи,

³⁵ <https://inclusionireland.ie/wp-content/uploads/2020/10/makeiteasyguide2011.pdf>

які вживаються для їх усунення та розрахунковий час для повного відновлення послуг. Крім того, користувачі мають бути негайно поінформовані, коли надання послуг вже відновлено.

Якщо адаптовані програми доступні на кількох телеканалах та/чи в каталогах програм, суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) мають повідомити про те, які з їх програм доступні для осіб з інвалідністю на кожному з телеканалів та/чи в каталогах програм. Для платних послуг (наприклад, за підпискою) така інформація має бути надана до продажу таких послуг.

Програми, доступність яких забезпечена, мають позначатися в розкладі та каталозі програм таким чином, щоб забезпечити можливість завчасної ідентифікації таких програм особами з інвалідністю.

Суб'єкти у сфері аудіовізуального медіа-сервісу на замовлення мають вказати, які програми доступні в їх каталогах. Варто й забезпечити легкий пошук доступного змісту, наприклад, пропонуючи параметри фільтрації для програм, доступність яких забезпечена, або надати чіткий перелік доступних програм. Такі параметри мають бути простими у використанні та доступними для осіб з інвалідністю.

Суб'єкти у сфері аудіовізуального медіа-сервісу на замовлення також мають переконатися, що отримання доступу до адаптованих програм є легким, наприклад, використовувати чітко видимі символи (позначки), або, якщо це доречно, звукові сигнали тощо.

Додаток 1

до Методичних рекомендацій щодо забезпечення безбар'єрності у сфері медіа

Інформація щодо нормативно-правових актів, які регулюють відносини безбар'єрності у сфері медіа

Статтями 396 – 398 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, передбачено зобов'язання України щодо імплементації у національне законодавство норм Директиви Європейського парламенту та Ради 2010/13/ЄС про аудіовізуальні медіа послуги від 10 березня 2010 р. (зі змінами), внесеними Директивою (ЄС) 2018/1808 від 14 листопада 2018 р., зокрема й статті 7 вищевказаної директиви³⁶, якою передбачено необхідність безперервного та поступового збільшення суб'єктами у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) доступності послуг для осіб з інвалідністю.

Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148 – VIII ратифіковано Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права, Законом України від 16 грудня 2009 р. № 1767-VI ратифіковано Конвенцію про права осіб з інвалідністю і Факультативний протокол до неї, Законом України від 14 вересня 2006 р. № 137-V ратифіковано Європейську соціальну хартію, Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР ратифіковано Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини), згідно з якими Україна взяла на себе зобов'язання щодо втілення в життя ідеалів і принципів у галузі прав людини та верховенства права.

Згідно з Загальною декларацією прав людини ідеал вільної людської особи, яка користується громадянською і політичною свободою і свободою від страху та нужди, можна здійснити, тільки якщо будуть створені такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само, як і своїми громадянськими та політичними правами.

Відповідно до статті 26 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» власники та виробники транспортних засобів, виробники та замовники інформації (друковані засоби масової інформації, телерадіоорганізації тощо), постачальники електронних комунікаційних послуг, виробники радіообладнання та термінального (кінцевого) обладнання мають забезпечувати надання послуг і виробництво продукту з урахуванням потреб осіб з інвалідністю³⁷.

³⁶ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-10#Text

³⁷ Рекомендації громадської організації «Всеукраїнське громадське об'єднання «Національна Асамблея людей з інвалідністю України»

Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (стаття 9 Конституції України).

Повна реалізація всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності, серед іншого, означає необхідність вжиття всіх належних законодавчих заходів для реалізації прав, що визнаються в Конвенції про права осіб з інвалідністю. Щоб надати особам з інвалідністю можливість вести незалежний спосіб життя й усебічно брати участь у всіх аспектах життя, необхідним є вжиття належних заходів для забезпечення особам з інвалідністю доступу нарівні з іншими до інформації.

Держави-учасниці вживають усіх належних заходів для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю могли користуватися правом на свободу висловлення думки та переконань, зокрема свободу шукати, отримувати й поширювати інформацію та ідеї нарівні з іншими, користуючись за власним вибором усіма формами спілкування, визначеними в статті 2 Конвенції, зокрема шляхом забезпечення осіб з інвалідністю інформацією, призначеною для широкої публіки, у доступних форматах і з використанням технологій, що враховують різні форми інвалідності, своєчасно й без додаткової плати; спонукання медіа, зокрема тих, що надають інформацію через Інтернет, до перетворення своїх послуг на доступні для осіб з інвалідністю. Держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю брати участь нарівні з іншими в культурному житті й вживають усіх належних заходів для забезпечення того, щоб особи з інвалідністю: b) мали доступ до телевізійних програм, фільмів, театру та інших культурних заходів у доступних форматах (статті 4, 9, 21, 30 Конвенції про права осіб з інвалідністю).

Відповідно до статті 19 Міжнародного Пакту про громадянські та політичні права кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.

Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою (статті 10, 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейської конвенції з прав людини)).

У Порядку денному у сфері сталого розвитку до 2030 року³⁸ чітко зазначено, що інвалідність не може бути причиною чи критерієм відсутності доступу до реалізації прав людини. Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку та прийняла Порядок денний сталого розвитку до 2030 року. Національні завдання, індикатори для моніторингу виконання завдань та цільові орієнтири для досягнення до 2030 року відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна». 30 вересня 2019 року Президент України видав Указ «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», в якому підтримав забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна».

Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 затверджено Національну стратегію у сфері прав людини³⁹. Поряд із першочерговими завданнями щодо зміцнення національної безпеки, подолання економічної та екологічної кризи, реформування державного управління забезпечення прав і свобод людини залишається головним обов'язком держави та має визначати зміст і спрямованість діяльності держави в усіх її зусиллях. У кризових ситуаціях ризику непропорційного обмеження прав і свобод людини зростають, що потребує особливого контролю з боку суспільства. Стратегія спрямована на об'єднання суспільства з питань щодо розуміння цінностей прав і свобод людини, що забезпечуються та захищаються на основі принципів рівності та недискримінації. Метою Стратегії є забезпечення пріоритетності прав і свобод людини як визначального чинника у процесі формування та реалізації державної політики, здійснення повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, ведення господарської діяльності.

Реалізація Стратегії здійснюється, в тому числі, за стратегічними напрямками § 5 «Забезпечення свободи думки і слова, вираження поглядів і переконань, доступу до інформації», § 8 «Запобігання та протидія дискримінації», § 16 «Забезпечення дотримання прав людини в процесі ведення господарської діяльності», що означає функціонування ефективних механізмів для реалізації кожною людиною в Україні права на свободу думки і слова, вираження поглядів і переконань, доступу до інформації, включно із забезпеченням доступності інформації для осіб з інвалідністю. Також суб'єкти господарювання під час ведення господарської діяльності мають застосовувати підхід, заснований на правах людини, в тому числі шляхом імплементації положень Керівних принципів ООН з питань бізнесу та прав людини, Рекомендації Rec (2016)3 Комітету Міністрів Ради Європи.

³⁸ <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%BD%D0%B0%D1%88%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%83-%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA-%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%83-%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D1%96-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83-%D0%B4%D0%BE-2030-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83>

³⁹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року»⁴⁰ передбачено, що Україна приєдналася до Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства (далі – Декларація ОЕСР). Невід’ємною частиною Декларації ОЕСР є Керівні принципи щодо відповідального ведення бізнесу (далі – Керівні принципи ОЕСР). Керівні принципи ОЕСР визначають принципи добровільної дії та стандарти відповідальної ділової поведінки відповідно до законодавства і є визнаними у світі. Україна, як і кожна країна, що приєдналася до Декларації ОЕСР, запроваджує політику соціально відповідального бізнесу. Поняття «соціально відповідальний бізнес» визначає відповідальну поведінку суб’єктів господарської діяльності за вплив їх рішень і дій на суспільство.

Медіа-сервіси є важливим елементом функціонування демократичного суспільства, необхідні для забезпечення реалізації прав і свобод людини, включаючи рівність. Вони сприяють формуванню громадської думки та допомагають людям формувати погляди та робити усвідомлений вибір.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово зауважував, що не тільки суб’єкти у сфері медіа мають завдання поширювати інформацію та ідеї, але й громадськість має право бути належним чином поінформованою, що й гарантовано статтею 10 Європейської конвенції з прав людини (справа Сандей таймс проти Великої Британії §§ 65, 66; справа Лінгенс проти Австрії § 41; справа Джерсілд проти Данії § 31).

Суб’єкти у сфері аудіовізуальних медіа-сервісів часто мають набагато більш безпосередній і потужний вплив на суспільство, ніж друковані медіа, оскільки передають повідомлення з використанням як звуку так і зображення (справа Джерсілд проти Данії § 31; справа Лінгенс проти Австрії § 41; справа Педерсена та Баадсгаарда проти Данії § 79; справа Маноле та інші проти Молдови § 97).

Очевидно, що право осіб з інвалідністю на отримання інформації є ідентично праву інших громадян України та гарантоване статтями 21, 24, 34 Конституції України та статтями 10, 14 Європейської конвенції з прав людини.

Медіа-плюралізм і різноманітність медіа-контенту мають важливе значення для функціонування демократичного суспільства та є наслідками фундаментального права на свободу вираження поглядів та інформації, гарантованого статтею 10 Європейської конвенції з прав людини. Вимоги, які випливають зі статті 10 Європейської конвенції з прав людини, можуть бути повністю виконані, лише якщо кожній особі буде надана можливість сформулювати власну думку з різноманітних джерел інформації.

⁴⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text>

Додаток 2
до Методичних рекомендацій щодо
забезпечення безбар'єрності у сфері
медіа

Кращі міжнародні практики щодо забезпечення доступності програм

Кодекс інструкцій Офком щодо забезпечення доступності програм на телебаченні, офіс комунікацій Великої Британії

Ofcom's codes (Кодекс інструкцій Офком)⁴¹ щодо забезпечення доступності програм на телебаченні⁴² (Велика Британія) містить дуже конкретні параметри, встановлює вимоги та рекомендації стосовно:

1) субтитрів:

позначення закадрових голосів, звукових ефектів, збереження тону оригінального мовлення (наприклад, шляхом додавання знаків питання, знаків оклику);

чистого читання замість дослівної транскрипції (наприклад, усунення «мм», заїкань і повторень);

розміщення субтитрів на екрані, підсвічування та колірної контрасту шрифту, а також синхронізації з текстом;

символу «#» для позначення музики чи тексту пісні;

опису стилю мовлення в дужках (наприклад, (радісно) на що ти дивишся?);

тексту у дужках для позначення мовлення пошепки (наприклад, ви впевнені в цьому?);

розміру, назви шрифту, діапазону кольорів, тощо.

Субтитри мають бути синхронізовані з аудіо контентом так точно, наскільки це можливо. Це може допомогти аудиторії, яка використовує субтитри в поєднанні зі звуковими та візуальними сигналами, в тому числі і читанням з губ. Однак, варто пам'ятати, що деякі люди, ймовірно, мають повільніші темпи читання та/або труднощі з читанням, зокрема, для них жестова мова є рідною мовою або вони мають когнітивні порушення. Рекомендована затримка між субтитрами та основним контентом має становити не більше ніж 4.5 секунд. Це може бути більш складним для певних типів програм, наприклад, ток-шоу або спортивних. Однак, варто намагатись досягти вказаного значення у більшості адаптованих програм. Є зрозумілим, що можливі компроміси між точністю та синхронністю у субтитруванні прямих ефірів, де деяка затримка є неминучою та може знадобитися більш

⁴¹ <https://www.ofcom.org.uk/tv-radio-and-on-demand/broadcast-codes/tv-access-services>

⁴² https://www.ofcom.org.uk/data/assets/pdf_file/0025/212776/provision-of-tv-access-services-guidelines.pdf

консервативне редагування. Проте, суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) мають докласти всіх зусиль, щоб зменшити затримки і неточності, наскільки це можливо. Для цього варто:

підбрати про завчасне отримання сценарного матеріалу, інша завчасна підготовка;

максимально використовувати попередньо підготовлені блокові субтитри у прямих ефірах (там, де субтитри можна підготувати заздалегідь, а потім «вивести» наживо);

переглядати і, за необхідності, редагувати субтитри програм прямих ефірів для програм у повторі.

Необхідно чітко ідентифікувати різних спікерів. Цього можна досягти різними способами, зокрема за допомогою використання кольорів, знаків пунктуації чи розташування субтитрів.

Шрифти, кольори та розміри субтитрів мають бути легкими для читання та добре помітними. Суб'єкти у сфері аудіовізуальних медіа (крім суб'єктів у сфері аудіальних медіа) повинні мати на увазі, що деякі особи з інвалідністю можуть особливо потребувати доступних шрифтів (наприклад, із простими формами та символами, які важко сплутати). Субтитри, як правило, розташовуються в нижній частині екрана, але вони не можуть закривати рот перекладача або іншу важливу інформацію. Особливо важливо уникати затемнення обличчя, оскільки воно передає емоції та інтонації мови, а також необхідне для читання з губ. Субтитри мають бути сегментовані згідно логічних мовних розривів.

Користувачі можуть мати різні рівні втрати слуху, їм можуть допомогти інші способи забезпечення доступності програм. Наприклад, покращення якості звуку діалогу та/або надання опцій для налаштування рівнів звуку в програмах (наприклад, відносно гучності фонового шуму), де це можливо⁴³.

2) щодо аудіодискрипції надає рекомендації стосовно предмету опису, персонажів, подій, налаштувань тощо. Наголошує на необхідності знаходження балансу між максимальною точністю та кількістю деталей, щоб уникнути ризику перевантаження користувача інформацією.

Варто описувати ключову візуальну інформацію, яка стосується сюжету, наприклад, мову тіла та вирази, розташування, кольори, час, інформацію на екрані, звуки, які важко ідентифікувати, зміни сцен та/або паузи в діалозі. Необхідно створити відповідний баланс рівнів звуку, щоб забезпечити можливість чути як аудіодискрипцію так і звуки основної програми. Можна розглянути можливість налаштування параметрів, які дозволяють аудиторії регулювати рівні звуку відповідно до їх уподобань⁴⁴.

3) щодо жестової мови надає такі рекомендації⁴⁵: має перекладатись особами з відповідною кваліфікацією та, бажано, із досвідом такої роботи у сфері медіа. Розмір зображення: зазвичай розміщується в правій частині

⁴³ https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0031/264298/accessibility-best-practice-condoc.pdf

⁴⁴ https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0031/264298/accessibility-best-practice-condoc.pdf

⁴⁵ https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0025/212776/provision-of-tv-access-services-guidelines.pdf

екрана та займає місце не менше однієї шостої основного екрану. Перекладач має використовувати відповідні прийоми, щоб вказати чію мову перекладає й повернути увагу до важливих звукових ефектів. Треба враховувати різні засоби доступу до програм (наприклад, мобільні програми) при розташуванні зображення перекладача жестової мови на екрані⁴⁶.

Користувачі повинні мати можливість переглядати адаптовані програми без необхідності купувати спеціальне обладнання та/чи додаткові послуги. Вказане не виключає можливості додаткового адаптування програм за допомогою закритих субтитрів, що зазвичай зумовлює необхідність використання обладнання, яке має відповідні технічні параметри. Переклад жестовою мовою має відповідати оригінальному діалогу, наскільки це можливо, бути легким для розуміння та передавати тон спікера. Важливо повідомити хто говорить та передати ключові звукові ефекти.

Виділяють два типи жестової мови, коли перекладач перекладає з мови програми на жестову та коли усі учасники програми спілкуються виключно жестовою мовою. Жестова мова має бути точною, легкою для розуміння, передавати інтонації спікера. Перекладачі мають також передавати невербальну інформацію, таку як хто говорить та важливі фонові звуки⁴⁷.

Кодекс Федеральних правил, США (розділ 47)⁴⁸

Субтитри мають повністю відтворювати зміст програми, бути точними, синхронними:

точність: субтитри мають відповідати вимовленим словам (або тексту пісні) мовою оригіналу, у порядку їх вимовлення, без заміни слів та без перефразування. Субтитри мають бути написані правильно, з відповідною пунктуацією, у правильному часі, з використанням відповідних форм однини чи множини. Числа мають бути передані за допомогою відповідних символів або слів. Якщо в діалозі програми навмисно використовуються сленгові або граматичні помилки, вони мають бути відображені. Субтитри мають надавати невербальну інформацію, яку неможливо спостерігати, наприклад, ідентичність мовців, наявність музики, звукові ефекти та реакцію аудиторії в максимально можливому ступені, враховуючи характер програми. Субтитри мають бути розбірливими, з відповідними інтервалами між словами для зручності читання;

синхронність: субтитри мають максимально збігатися з відповідними вимовленими словами та звуками, враховуючи тип програми. Починають з'являтися в той час, коли починається відповідна мова або звуки, і закінчуються приблизно тоді, коли мова або звуки закінчуються. Субтитри мають відображатися на екрані зі швидкістю, яка дозволяє їх читати глядачам;

⁴⁶ https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0031/264298/accessibility-best-practice-condoc.pdf

⁴⁷ https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0031/264298/accessibility-best-practice-condoc.pdf

⁴⁸ <https://www.ecfr.gov/current/title-47/chapter-I/subchapter-C/part-79>

субтитри не повинні блокувати інший важливий візуальний зміст на екрані, накладатися один на одного або «збігати» з краю екрана.

Рекомендації Федеральної комісії зв'язку, консультативний комітет з питань інвалідності, робоча група з якості аудіодискрипції⁴⁹, США

Створення аудіодискрипції для медіа зазвичай включає три етапи: написання, озвучування та редагування.

Написання. Автор аудіодискрипції (описувач) – це висококваліфікований фахівець зі спеціалізацією у перекладі візуальної інформації в описовий текст. Описувач аналізує візуальний контент, визначає пріоритети важливих візуальних елементів і описує ті елементи, які забезпечать досвід, аналогічний досвіду зрячого глядача.

Кінцевий сценарій для аудіодискрипції буде результатом цього процесу. Деякі з факторів, які описувач може врахувати: як дотримуватись задуму автору контенту; як перетинаються візуальні елементи програми, діалог і звуки; як визначити ключові візуальні елементи в програмі.

Деякі приклади візуальних елементів, які можуть увійти до такого сценарію, включають:

- міміку, мову тіла та жести, одяг, танцювальні або інші рухи;
- мультимедійні ефекти та освітлення, налаштування та зміни сцен;
- індивідуальні характеристики, що стосуються змісту (наприклад, колір шкіри, зріст, вік, інвалідність тощо);
- текст або екранна графіка, включаючи заголовки та/або субтитри;
- переклади з іноземної мови;
- час доби, місцезнаходження.

Озвучування. Як правило, описувач обирається з метою створити аудіодискрипцію таким способом, який би відповідав суті й тону описуваного матеріалу. Озвучування має здійснюватися чітко та із відповідною швидкістю.

Редагування. Зазвичай аудіотехнічні характеристики відповідають специфікаціям мережі. Деякі з факторів, які аудіоредактори можуть враховувати:

- програму, яку потрібно описати (наприклад, змішана чи незмішана) і технологію мовлення;
- можливості програмного забезпечення: наприклад, чи можлива відповідна синхронізація;
- відповідність рівнів звуку та часу відтворення.

⁴⁹ <https://www.fcc.gov/file/19830/download>

Стандарти субтитрування, телевізійне мовлення, Австралія ⁵⁰

Мінімальними стандартами якості субтитрування є такі: легко читається, точно передає зміст, легко розуміється⁵¹.

Субтитри читаються легко якщо:

колір і шрифт використано таким чином, щоб субтитри були розбірливими;

рядки субтитрів закінчуються на природних мовних розривах і відображають мовленнєву інформацію і пунктуацію речення, утворюючи зрозумілий сегмент;

у субтитрах використовується стандартна пунктуація, щоб передати спосіб виголошення мови;

субтитри розташовані таким чином, щоб уникнути закриття іншого тексту на екрані, будь-якої частини обличчя мовця, включаючи рот та будь-які інші важливі візуальні елементи.

Субтитри точно передають зміст якщо:

голосовий зміст субтитровано;

вони відображають фактичну суть змісту та враховують цільову аудиторію (особливо важливо коли субтитри не можуть бути дослівними);

передано манеру та тон голосу мовців, за умови суттєвості вказаного;

точно описані звукові ефекти та/або музика, які є суттєвими для розуміння програми;

довжина субтитрів не перевищує трьох рядків.

Субтитри легко розуміються якщо:

чітко ідентифіковані щодо окремих мовців, включаючи голоси за кадром і поза камерою;

відображаються протягом достатнього часу, щоб глядач міг їх прочитати й стежити за подіями програми;

слова, використані в субтитрах, написані правильно;

точно передають значення оригінального тексту (особливо важливо, якщо слова написані з помилками);

надано пояснювальні субтитри для довгих пауз без розмови в програмі;

поява або зникнення субтитрів, залежно від обставин, відповідає відповідним кадрам програми.

⁵⁰ <https://www.legislation.gov.au/Details/F2023L01210>; <https://www.acma.gov.au/tv-captioning>; <https://www.infrastructure.gov.au/media-technology-communications/television/accessible-television>

⁵¹ <https://www.legislation.gov.au/Details/C2022C00079>

Правила доступу, Ірландія⁵²

Ключові пріоритети, субтитрування:

забезпечення користувачу достатнього часу для читання субтитрів;
субтитри мають відповідати тому, що насправді сказано, без цензури та з відповідними звуковими ефектами;

субтитри для дітей мають враховувати вік цільової аудиторії;

якщо субтитри перериваються, важливо забезпечити швидку появу відповідного повідомлення із вибаченнями й поясненнями.

Передбачено два типи адаптації програм жестовою мовою, зокрема:

інтерпретація: особа перекладає програми в прямому ефірі або в записі.

Образ такого інтерпретатора зазвичай накладається на програму;

презентація: ведучий, оповідач жестовою мовою забезпечує основну мову в програмі. Потім жестова мова інтерпретується в «голос за кадром» із додаванням субтитрів, якщо це необхідно.

Основні вимоги до жестової мови:

наявність відповідних компетенцій у перекладача жестової мови;

мають бути передані звуки поза кадром, там де це необхідно для кращого розуміння програми;

переклад жестовою мовою має починатись одночасно із початком програми (синхронізація);

зображення перекладача на екрані має бути достатнього розміру, щоб відобразити всі рухи верхньої частини тулуба разом із руками, кистями та пальцями, плечами, шиєю, всіма відповідними рухами та виразами обличчя.

При здійсненні аудіодискрипції:

важливо не перебивати діалог. Аудіодискрипція має здійснюватись у перервах у діалозі;

не треба описувати власну думку описувача щодо подій на екрані (персонажі, місце дії, час доби, події, звуки);

важливо використовувати правильні граматичні конструкції, уникаючи важких мовних конструкцій та зайвої деталізації;

словниковий запас і побудова речень мають відповідати віковій групі, для якої призначена програма. Тон розповіді має відображати тон програми.

Міжнародні стандарти щодо забезпечення доступності аудіовізуальних медіа-сервісів

У міжнародній практиці використовується низка технічних стандартів, які стосуються різних аспектів забезпечення доступності аудіовізуальних⁵³ медіа – сервісів (методів, засобів, спеціальних технік).

⁵² https://www.bai.ie/en/media/sites/2/dlm_uploads/2019/01/AccessRules_2019_vFinal-1.pdf

⁵³ <https://mada.org.qa/wp-content/uploads/2023/01/BP-ACCESSIBLE-MEDIA-ENGLISH-V4.pdf>

Стандарти якості мають бути досяжними, вимірюваними та такими, що мають бути виконані⁵⁴.

Серед них:

1. Консорціум Всесвітнього павутиння (W3C) розробляє настанови з доступності:

1) настанови WCAG 2.1 (Web Content Accessibility Guidelines)⁵⁵ визначають, як зробити онлайн-контент доступним для широкого кола користувачів, зокрема, для людей із порушеннями зору, слуху чи моторики. Містять правила перекладу жестовою мовою, особливості читабельності тексту, розміщення картинок тощо. Їх мають використовувати веброзробники при створенні онлайн-ресурсів⁵⁶. WCAG 2.1. визначають чотири керівні принципи, тринадцять настанов. Визначено три рівні відповідності: А (найнижчий), AA та AAA (найвищий). Рекомендації містять дев'ять критеріїв успіху, пов'язаних із аудіо та відео медіа-сервісами⁵⁷. На їх основі в Україні розроблено та затверджено ДСТУ EN 301 549:2022 (EN 301 549 V3.2.1 (2021-03), IDT) «Інформаційні технології. Вимоги щодо доступності продуктів та послуг ІКТ»⁵⁸;

2) вимоги щодо медіа доступності для користувачів (Media Accessibility User Requirements (2015))⁵⁹. Цей документ описує потреби осіб з інвалідністю щодо аудіовізуального змісту, пояснюючи альтернативні технології змісту та те, як ці технології змісту входять у доступність як технічно в межах вебагента користувача, так і з точки зору процесу виробництва;

3) «ТТМЛ Профілі для субтитрування медіа-сервісів в мережі Інтернет та субтитрування 1.2.» (TTML Profiles for Internet Media Subtitles and Captions 1.2 (IMSC))⁶⁰. Містить настанови щодо покращення взаємодії між різними форматами, які використовуються при здійсненні субтитрування програм телевізійного мовлення та поширенні програм у мережі Інтернет.

2. Міжнародна організація зі стандартизації, зокрема комітет ІСО/ІЕК Джі ті сі 1/SC 35 інтерфейси користувача (The International Organization for Standardization (ISO), committee ISO/IEC JTC 1/SC 35 User interfaces)⁶¹, розробили різні стандарти щодо медіа доступності, включаючи:

1) ISO/IEC TS 20071-21:2015, інформаційна технологія – компонент доступності інтерфейсу користувача – Частина 21 Керівництво щодо аудіодискрипції (ISO/IEC TS 20071-21:2015, Information technology – User interface component accessibility – Part 21 Guidance on audio description)⁶². Надає

⁵⁴ <https://crtc.gc.ca/eng/archive/2011/2011-741.htm>; <https://crtc.gc.ca/eng/archive/2016/2016-435.htm>

⁵⁵ <https://www.w3.org/Translations/WCAG21-ua/>

⁵⁶ <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/websites-ukrainian-state-bodies-be-made-accessible-people-visual-or-hearing-impairments-new-government-resolution>

⁵⁷ <https://www.w3.org/WAI/standards-guidelines/wcag/>

⁵⁸ <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/websites-ukrainian-state-bodies-be-made-accessible-people-visual-or-hearing-impairments-new-government-resolution>

⁵⁹ <https://www.w3.org/TR/media-accessibility-reqs/>

⁶⁰ <https://www.w3.org/TR/ttml-ims1.2/>

⁶¹ <https://www.iso.org/home.html>

⁶² <https://www.iso.org/standard/63061.html>

рекомендації щодо опису аудіовізуального контенту в аудіальному режимі для використання в записаних відео, телевізійних трансляціях, кінотеатрах, драматичних виставах у прямому ефірі чи записах, виставках у музеях та художніх галереях, екскурсіях історичними пам'ятками, новинах та комедіях, незалежно від мови та технології, що використовуються для передачі та представлення аудіовізуального змісту;

2) ISO/IEC 20071-23:2018 Інформаційні технології – Доступність компонентів інтерфейсу користувача – Частина 23 Візуальне представлення звукової інформації (включаючи субтитрування, підписи) (ISO/IEC 20071-23:2018, Information technology – User Interface component accessibility – Part 23 Visual presentation of audio information (including captions and subtitles)⁶³. У цьому документі містяться вказівки для виробників і розповсюджувачів щодо візуального представлення альтернатив аудіоінформації, наприклад, за допомогою субтитрування;

3) ISO/IEC TS 20071-25:2017 Інформаційні технології. Доступність компонентів інтерфейсу користувача. Частина 25 Настанови щодо звукового представлення тексту у відео, включаючи підписи, субтитри та інший текст на екрані (ISO/IEC TS 20071-25:2017, Information Technology – User interface component accessibility – Part 25 Guidance on the audio presentation of text in videos (including captions, subtitles, and other on-screen text)⁶⁴. Цей стандарт містить вказівки щодо того, як підписи або субтитри та інший текст на екрані або з відео можна передати аудіально. Стосується конкретних аспектів, таких як синхронізація, встановлення рівнів важливості або виявлення аудіодискрипції тексту у відео тощо.

3. Міжнародна спілка електрозв'язку (The International Telecommunication Union (ITU), спеціалізоване агентство ООН з інформаційно-комунікаційних технологій, куди входить робоча група ІРГ-АВА (IRG-AVA)⁶⁵, що вивчає доступність аудіовізуальних медіа та розробляє рекомендації. Наявні рекомендації:

1) ITU T Rec. F.790: Рекомендації щодо доступності телекомунікацій для людей похилого віку та осіб з інвалідністю. Серія F: Нетелефонні телекомунікаційні послуги. Аудіовізуальні послуги. 2007 рік (ITU T Rec. F.790: Telecommunications accessibility guidelines for older persons and persons with disabilities. Series F: Non Telephone Telecommunication Services. Audiovisual services. 2007)⁶⁶. Надає загальні рекомендації для всіх форм телекомунікаційного обладнання, програмного забезпечення та послуг із метою забезпечення їх доступності;

2) ITU T Rec. H.702: Профілі доступності для IPTV системи. Серія H: Аудіовізуальні та мультимедійні системи. Мультимедійні послуги IPTV й програми для IPTV Загальні аспекти, 2020 (ITU T Rec. H.702: Accessibility

⁶³ <https://www.iso.org/standard/70722.html>

⁶⁴ <https://www.iso.org/standard/69060.html>

⁶⁵ <https://www.itu.int/en/irg/ava/Pages/default.aspx>

⁶⁶ <https://www.itu.int/rec/T-REC-F.790-200701-I/en>

profiles for IPTV systems. Series H: Audiovisual and Multimedia Systems. IPTV multimedia services and applications for IPTV General aspects, 2020)⁶⁷. Цей документ визначає три профілі доступності в системах IPTV;

3) Звіт ITU-R BT.2207-5 (10/2020) Доступність послуг мовлення для осіб з інвалідністю (Report ITU-R BT.2207-5 (10/2020) Accessibility to broadcasting services for persons with disabilities)⁶⁸. Надає приклади технологій, що можуть сприяти забезпеченню доступності програм.

⁶⁷ <https://www.itu.int/rec/T-REC-H.702-202008-I/en>

⁶⁸ <https://www.itu.int/pub/R-REP-BT.2207-5-2020>